BALIE

KORT OVERZIGT VAN ZIJNEN

TOESTAND, GESCHIEDENIS, DE JONGSTE

KRIJGSBEDRIJVEN ENZ.

Kon. Bat. Gen.
XXII
138

PERPUSTAKAAN NASIONAL

AANVAL OP DJAGA-RAGA.

REEDE VAN BELILING.

XXII, 138

BALIE.

KORT OVERZIGT

VAN ZIJNEN

TOESTAND, GESCHIEDENIS, DE JONGSTE KRIJGSBEDRIJVEN, ENZ.

(OPGEHELDERD DOOR EEN KAARTJE EN PLAAT.)

Te 's Gravenhage,
BIJ J. M. VAN 'T HAAFF.

1849.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K.EN W.

BIBLIOTHEEK NATIONAAL

Item id : 0910 22635

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 1 Maret 2012
No. Induk : 19623/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 010-4380960
Beli / Hadiah : Ex. Museum

Boekdrukkerij GEBROEDERS BELINFANTE.
's Gravenhage.

Oostwaa
noorder ingang
waarop in de
zonder gevestig
van Java te b
het, bij de ui
Australië, zeer
tooneel van op
een wetenscha
dacht, om zee

De straat,
geheeten; ter
van Lombok

Balie is rui
vlakte van ge
Het is ongem
de schoone e
lucht, die d
doorschijnend
zien. Balie s
van vulkanis
lijk Tafelhoch
van nabij is

De omvan
op Java. Zij
heeft men h
tenissen; op
heeft men d
wordt door
heeft men
eiland te m

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Oostwaarts van Java, daarvan afgescheiden door eene aan den noorder ingang maar $1^1/_2$ mijlen breede straat, ligt het eiland Balie, waarop in de laatste jaren, uit zoo menig oogpunt, de aandacht bijzonder gevestigd is. Immers is het aan gene zijde als een der voorwerken van Java te beschouwen; uitmuntend gelegen voor den handel, heeft het, bij de uitbreiding van het verkeer met de Engelsche koloniën in Australië, zeer in gewigt gewonnen, en is het sedert eenige jaren het tooneel van opmerkelijke krijgsbedrijven der Nederlanders geweest. Uit een wetenschappelijk opzigt, eindelijk, boeide het grootelijks de aandacht, om zeden, taal en oudheden.

De straat, die het eiland van Java afscheidt, wordt naar Balie geheeten; terwijl aan de andere zijde (ten oosten) eene straat dat eiland van Lombok afscheidt, waarmede het veel in betrekking staat.

Balie is ruim 12 mijlen breed en 18 lang, en heeft eene oppervlakte van goed 105 mijlen. Zijne gedaante is bijkans driehoekig. Het is ongemeen bergachtig, en heeft een prachtig aanzien, van wege de schoone en stoute natuur; fier heffen zich de hooge toppen in de lucht, die de andere bergen overschaduwen, en, wanneer de lucht doorschijnende is, kan men die op ongemeen grooten afstand uit zee zien. Balie schijnt, even als Java en de kleinere eilanden oostwaarts, van vulkanischen oorsprong; het zuid-schiereiland van Balie, gemeenlijk Tafelhoek geheeten, vertoont van verre een volkomen vlak, doch van nabij is het met eene menigte valleijen doorsneden.

De omvang der vuurbergen is op Balie nog wel zoo uitgebreid als op Java. Zij bevinden zich in 't hart des eilands. Op de noordhelling heeft men het vorstendom Beliling, het tooneel van de jongste gebeurtenissen; op die ten westen de rijken Tabanan en Mengoei; oostwaarts heeft men de vorstendommen Karang-Assem en Klonkong; het midden wordt door het landschap Banglie ingenomen. In dat gebergte nu heeft men een krater van den Goenoeng-Batoer, die zich als een eiland te midden van eene kleine zee voordoet. De Batoer is wel 6000

Id : 6910 22 63 95
RPUSTAKAAN NASIONAL RI.
gal : 1 Maret 2012
duk : 19623/PN-MUSEUM/'12
ID : 0d0- 4380 9960
Hadiah : Ex. Museum

Boekdrukkerij GEBROEDERS BELINFANTE, 's Gravenhage.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

voet (of 1880 Ned. el) hoog, en werpt gedurig rook uit. In 1843 is hij, na eene lange rust, weder begonnen te werken, blijkbaar uit aardschuddingen en het opwerpen van eene menigte zand, steenen en asch. De Agoeng, in het oosten des eilands, is niet minder dan 11,000 voet (3452 Ned. el) hoog [1]). De flaauwe hellingen worden bebouwd, en brengen rijkelijk rijst, Turksch koren en katoen voort. Tusschen den Agoeng en een uitgedoofden vuurberg, den Saraja, loopt eene bekoorlijke vallei. Ten zuiden van Banglie en Karang-Assem, in de rijken van Mengoei en Tabanan, heeft men de meeste vlakten, en in het westen en noorden van Balie, in de provinciën Djembrana en vooral in Belling, vindt men daarentegen de hoogste bergen.

Bij de vulkanische gesteldheid des eilands, kan men ligtelijk nagaan, dat aardbevingen op Balie niet vreemd zijn. Vooral heeft men de treurige herinnering behouden aan die van 22 November 1815, waarbij de onderaardsche beweging zich tot op Soerabaïja, op Java, deed gevoelen. Na een geweldig gedruisch, als dat van het gebulder van het geschut in de verte, op zee, duurde de schudding ter noordkuste van Balie, te Beliling, wel een uur lang, en eene hevige vuurspuwing volgde daarop uit een naburigen berg. Gebouwen werden daarbij nedergeworpen, en groote schade aan het land veroorzaakt, vooral toen een der bergen, bij genoemde plaats, aan het waggelen geraakte en instortte; vervaarlijke rotsbrokken werden toen in de diepte geslingerd, en eene zamenstorting van aarde, asch en kleine steenen baande zich een weg naar zee. Wat door die vernieling nog gespaard was werd straks door de overstrooming der gezwollen rivieren en de terugwerking van de zee, neêrgerukt en weggesleept; woningen, menschen, vee, alles werd een prooi der ontroerde elementen, en wel het eerst de op palen gebouwde huizen van Chinezen en de nog ligtere bamboeswoningen van de Boeginezen. Men schat het getal menschen, bij dezen bergval en daarop gevolgde onheilen omgekomen, op 1200. 's Anderendaags vertoonde de geheele streek een ontzettend schouwspel: op den weg, dien de neêrgestorte massa's hadden genomen, was niets meer te herkennen, dan een breed rood spoor, te midden van slijk en water. Nog twaalf jaren later kon men de werking van die groote ramp bespeuren; de grond, waarover de rotsgevaarten waren henengekanteld, was onvruchtbaar gebleven, en louter met wat struikgewas bezet, gereede schuilplaats voor tijgers.

Rijkelijk is het eiland van wateren doorsneden; door de hoogten

1) Volgens de bepalingen van den baron Melvill van Carnbee. — Die bergen behooren dus tot de verhevenste van den Archipel, en worden maar door drie bergen op Java overtroffen, de Semiroe, de Ardjoeno en de Slamat.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

oog, en werpt gedurig rook uit. In 1843 is
, weder begonnen te werken, blijkbaar uit
opwerpen van eene menigte zand, steenen
het oosten des eilands, is niet minder dan
. el) hoog [1]). De flaauwe hellingen worden
jkelijk rijst, Turksch koren en katoen voort.
een uitgedoofden vuurberg, den Saraja, loopt
Ten zuiden van Banglie en Karang-Assem, in
en Tabanan, heeft men de meeste vlakten, en
en van Balie, in de provinciën Djembrana en
men daarentegen de hoogste bergen.
eldheid des eilands, kan men ligtelijk nagaan,
lie niet vreemd zijn. Vooral heeft men de
ouden aan die van 22 November 1815, waarbij
ng zich tot op Soerabaija, op Java, deed ge-
gedruisch, als dat van het gebulder van het
zee, duurde de schudding ter noordkuste van
een uur lang, en eene hevige vuurspuwing
burigen berg. Gebouwen werden daarbij neder-
ade aan het land veroorzaakt, vooral toen een
le plaats, aan het waggelen geraakte en in-
brokken werden toen in de diepte geslingerd,
aarde, asch en kleine steenen baande zich een
ie vernieling nog gespaard was werd straks door
ezwollen rivieren en de terugwerking van de
esleept; woningen, menschen, vee, alles werd
elementen, en wel het eerst de op palen ge-
ezen en de nog ligtere bamboeswoningen van
t het getal menschen, bij dezen bergval en
omgekomen, op 1200. 's Anderendaags ver-
een ontzettend schouwspel: op den weg, dien
adden genomen, was niets meer te herkennen,
or, te midden van slijk en water. Nog twaalf
werking van die groote ramp bespeuren; de
evaarten waren henengekanteld, was onvrucht-
r met wat struikgewas bezet, gerecde schuil-

d van wateren doorsneden; door de hoogten

en van den baron Melvill van Carnbee. — Die
verhevenste van den Archipel, en worden maar door
ffen, de Semiroe, de Ardjoeno en de Slamat.

van 't gebergte schieten de rivieren ruim en met kracht naar zee, en schenken de gronden de noodige bevochtiging, tot den wasdom van de rijst, het voornaame voortbrengsel van het eiland. De voornaamste rivieren bevinden zich zuidwaarts, in de afdeelingen Badong, Giangar, Tabanan en Djembrana, alsmede in het rijk Karang-Assem. In het noorden, in het Belilingsche, is minder water; binnen 's lands is de grond onvruchtbaar en met struikgewas bezet. Bij droogte loopen de rivieren wel eens laag, ja geheel af; dan wordt de besproeijing des lands onmogelijk, en ontstaat er hongersnood; maar gemeenlijk zwellen de rivieren in den regentijd en veranderen in breede en snelvlietende stroomen, welke soms schrikbarende overstroomingen veroorzaken. Op Balie, gelijk in andere landen met hoog gebergte, treft men verscheiden binnenmeren aan, op duizende voeten boven het vlak der zee; zij zijn met zeer frisch water vervuld.

Veel overeenkomst bestaat er in het plantenrijk met den oost hoek van Java; gelijk gezegd is, maakt rijst het hoofdvoortbrengsel van den bouw uit; de sawa- of rijstvelden zijn er zelfs beter onderhouden dan op Java, en bijzonder groot is daarvan de opbrengst. Balie zou men om zijn granen en vuurbergen het Sicilie van het Oosten kunnen heeten. In 't gebergte plant men ook eenige koffij, doch die is van mindere hoedanigheid, dan die der Preanger-regentschappen op Java. Behalve katoen, heeft men ook tabak, hoewel van eene mindere soort, enz. Zwaar bezet is Balie, gelijk het naburig Lombok, met kokosboomen; men vindt daarvan gansche bosschen. Aan saprijke vruchten is geen gebrek. De Balinezen bewerken bruine suiker en zout van zeer goede hoedanigheid. Zij weten het vleesch te bewaren door het te zouten en in de zon te laten droogen. Het dierenrijk verschilt er weinig van dat op Java; men heeft er overvloed van vee en buffels van eene uitmuntende hoedanigheid, waarvan eenige uitvoer; uitmuntende paarden, klein ras, goed bestand tegen vermoeijenissen, zweemende naar het vermaarde ras van Bawi, op het eiland Sumbawa. Even overvloedig heeft men hier wilde zwijnen, geiten, en in het gebergte, vooral ten noorden en westen van Belilng en Djembrana, houden zich vele tijgers op. De neushoorn, die zijnen loggen tred nog op Java zet, vindt men op Balie niet meer; ook geen olifant, die men in dezen schakel van eilanden het laatst op Sumatra aantreft. Balie levert eene groote hoeveelheid gevogelte op, waaronder onbegrijpelijk veel hoenders en eenden. — Van de visscherij wordt hier weinig werks gemaakt; de Balinees is meer landbouwer dan zeevaarder.

Van daar ook dat de handel van Balie zich in de handen der Boeginezen, Chinezen en Europeanen bevindt; de Balinezen bezitten zelve geene handelspraauwen. Dit is misschien de eenige reden, waarom zij zich niet aan zeerooverij schuldig maken; want hun lust daartoe

kan men afmeten naar de gretige wijze, waarop zij de gestrande schepen uitplunderen, eene der aanleidingen van den tegenwoordigen oorlog [1]).

De waarde der voortbrengselen van Java naar Balie uitgevoerd, beliep in 1837 *f* 97,680; in 1839 *f* 271,300; in 1840 *f* 516,086, waarna zij jaarlijks afnam, tot *f* 249,591, in 1843; in 1846 was zij weder tot *f* 367,121 gestegen; in 1847 beliep zij *f* 282,659, als: voortbrengselen van den Oosterschen Archipel *f* 170,340; van de West van Indië *f* 8,326; China *f* 25,679; Europa en Amerika *f* 77,549, enz.

De waarde der voortbrengselen van Balie naar Java gevoerd, beliep in 1837 *f* 348,140; zij klom tot *f* 1,052,033 in 1840; daalde toen, doch in 1845 steeg zij weder tot *f* 1,543,445; in 1847 was zij *f* 1,240,533, waaronder voortbrengselen van den Oosterschen Archipel voor *f* 1,195,413, te weten: rijst, 170,400 pikols, waarde *f* 852,000; olie (kokos-) *f* 153,249, enz.

In 1847 kwamen van Balie op Java en Madura 187 vaartuigen, metende 3,296 lasten, waarvan 34 Europesche, metende 2,300 lasten.

Derwaarts vertrokken 153 schepen, metende te zamen 3,160 lasten, waarvan 29 Europesche, met 2,284 lasten.

De Balinezen zijn Hindoe's, die, volgens Raffles, van Celebes afkomstig zijn, en de op Java heerschende godsdienst omhelsden. De Nederlandsche schrijvers, gesterkt door het gezag van v. Humboldt, beweren echter dat zij van de kust van Coromandel komen, en door Dr. v. Hoëvell is opgemerkt, dat op Java geen stellige sporen bestaan, dat de Hindoe's ooit in vier casten waren verdeeld, zoo als thans nog op Balie het geval is. De vier casten van Balinezen zijn die der Brahminen, der Sattria's, Wiesia's en der Sudara's; bovendien heeft men eene soort van Paria's, Chandala's geheeten. Ofschoon de gewone scherpe afscheidingen van de casten ook hier plaats grijpen, ziet men de mannen uit hoogere casten toch vrouwen uit eene lagere nemen. Het gebruik van het verbranden der dooden is op Balie nog in zwang, en met de lijken van radjah's worden eenige vrouwen en bijwijven mede ten brandstapel gebragt. Of dit wel altoos vrijwillig geschiedt, mag veilig betwijfeld worden; doch men is niet karig met bedwelmende dranken en gebruikt des noods gewelddadige middelen; er bestaan zelfs

---

1) Wij hebben deze bijzonderheden nopens het land, en later die omtrent de geaardheid des volks, vooral te danken aan de mededeelingen over Balie, door den baron Melvill, in den *Moniteur des Indes*.

de gretige wijze, waarop zij de gestrande
e der aanleidingen van den tegenwoordigen

rengselen van Java naar Balie uitgevoerd,
in 1839 ƒ 271,300; in 1840 ƒ 516,086,
a, tot ƒ 249,591, in 1843; in 1846 was
gestegen; in 1847 beliep zij ƒ 282,659.
den Oosterschen Archipel ƒ 170,340; van
26; China ƒ 25,679; Europa en Amerika

ngselen van Balie naar Java gevoerd, beliep
lom tot ƒ 1,052,033 in 1840; daalde toen,
weder tot ƒ 1,543,445; in 1847 was zij
oortbrengselen van den Oosterschen Archi-
te weten: rijst 170,400 pikols, waarde
ƒ 153,249, enz.

Balie op Java en Madura 187 vaartuigen,
arvan 34 Europesche, metende 2,300 lasten.
53 schepen, metende te zamen 3,160 la-
che, met 2,284 lasten.

---

oe's, die, volgens RAFFLES, van Celebes af
Java heerschende godsdienst omhelsden. De
gesterkt door het gezag van v. HUMBOLDT,
n de kust van Coromandel komen, en door
erkt, dat op Java geen stellige sporen be-
boit in vier casten waren verdeeld, zoo als
geval is. De vier casten van Balinezen zijn
Sattria's, Wiesia's en der Sudara's; boven-
t van Paria's. Chandala's geheeten. Ofschoon
lingen van de casten ook hier plaats grijpen,
hoogere casten toch vrouwen uit eene lagere
het verbranden der dooden is op Balie nog in
n radjah's worden eenige vrouwen bijwijven
agt. Of dit wel altoos vrijwillig geschiedt, mag
doch men is niet karig met bedwelmende
oods gewelddadige middelen; er bestaan zelfs

nderheden nopens het land, en later die omtrent de
te danken aan de mededeelingen over Balie, door
Moniteur des Indes.

voorbeelden, dat zoons hunne moeders het hart doorboorden, omdat zij weigerden huns vaders lijk ten vure te volgen. De godsdienst der Boeddhisten heeft op Balie weinige belijders; evenmin de Mahomedanen, die niet meer dan eenige honderden tellen; zoodat de heerschende godsdienst die der Hindoe's is, welke dan ook vele tempels bezit.

De geaardheid van den Balinees is oorspronkelijk ondernemend, stout en vol zucht voor zijne onafhankelijkheid; doch het gebruik van den opium, sedert verscheiden jaren in zwang gekomen, en dat er niet op verminderen zal sedert de Engelschen dat gif in Australië sterk beginnen aan te planten, heeft ze reeds eenigzins aan luiheid en losbandigheid overgegeven. Allen, die dit volk van nabij gade geslagen hebben, schilderen het af als van een schoon, krachtig ras; de mannen zijn doorgans steviger gebouwd dan de Javaan; de houding van den Balinees is fier en ongedwongen; hij draagt geene overkleeding en geen hoofddeksel, dan wanneer hij op reis gaat, wanneer hij zich met kleine bamboeshoedjes dekt; de Balinesche vrouwen zouden schoon kunnen geheeten worden, doch lijden, wat ronding van vorm betreft, veel door het harde werk, waaraan zij worden onderworpen; zij zijn met de daad de slavinnen der mannen, die ze meer wegrooven dan tot gade kiezen. De Balinesche vrouwen laten, volgens 's lands gebruik, het bovenlijf naakt; een harer grootste sieraden is heur lang haar, dat om het hoofd geslagen en met doeken bewonden is; de hoofdstukken van hare kleeding zijn overigens de sarong en de salendang, welke op Balie zelf van katoen vervaardigd worden, ook wel van zijde; fraai zijn daarvan de kleuren, die voor die der Europesche goederen niet behoeven achter te staan. De vrouwen dragen hier ook oorringen van eene bijzondere gedaante, waartoe gaten noodig zijn, somtijds wijd genoeg om er een duim of vinger door te steken.

Het stelsel van slavernij wordt bij de Balinezen op zeer uitgebreide schaal toegepast. Misdadigers, krijgsgevangenen, lieden zonder bescherming worden 's Vorsten eigendom; evenzeer de vrouwen en dochters van hen, die zonder mannelijke nazaten sterven, terwijl van die allen de radjah zich zoo veel mogelijk de goederen toeëigent. Zijn de in 's Konings magt gekomen vrouwen jong en schoon, dan strekken zij hem tot bijzitten; behagen zij hem niet, dan worden zij als dan seressen enz. uitgezonden en moeten haren meester een deel der winsten, die zij vergaren, brengen. De mannen worden aan Chinesche en Boegineesche slavenhandelaars verkocht, ja de Franschen trokken vroeger van hier slaven voor Mauritius en Bourbon. Sommigen beschouwen de slavernij hier te lande echter meer als eene weldaad, dan als eene ramp, daar de geregtelijke moorden er door verminderen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De inkomsten der radjah's, behalve de winsten die zij uit den slavenhandel trekken, bestaan uit tollen en havenregten, grondlasten en eene belasting op het huwelijk, en wel 20 ten honderd van de som, die voor de vrouw betaald wordt.

Ofschoon een en ander weinig geschikt schijnt, om de bevolking zeer te doen aanwassen, zoo is die toch op verre na niet onaanzienlijk; men rekent haar, met die van de omliggende eilandjes, op 6 tot 800,000 zielen, of ruim 6850 per Duitsche mijl; hetgeen nagenoeg overeenkomt met de bevolking der residentie Soerabaija. De zuid-oosthoek en de westkust van Balie zijn intusschen bijkans geheel van bewoners ontbloot.

Balie is in acht verschillende rijken of vorstendommen verdeeld, over elk waarvan een radjah regeert, in wiens geslacht de zeer despotische regering erfelijk berust. Karang-Assem is de voornaamste staat, daarna volgt Beliling; zij zouden elk wel 30,000 strijdbare mannen tellen; daaronder behooren waarschijnlijk ook vele jeugdige lieden, die bij een ernstig gevecht weinig zouden uitrigten.

Op Balie zijn, gelijk in de meeste staten van den Archipel, zekere staatsbeambten, die aan het bestuur deel nemen en wier bedieningen erfelijk zijn; de persoon, die met het inwendig bestuur belast is, heet Pambokal, en hij, wien de algemeene gang des bestuurs en de buitenlandsche zaken zijn opgedragen, heet Radin-Tommongong. — Ieder dorp heeft zijne eigene overheden. — De Balinezen hebben geschreven wetten, in twee boeken verdeeld, een burgerlijk en een strafwetboek; deze wetten worden door regelmatige geregtshoven toegepast, bestaande uit een opperregter en twee hulpregters, die tevens, in moeijelijke zaken, door de Brahminen worden bijgestaan. De straffen zijn: dood, gevangenis en slavernij. Intusschen stellen de radjah's zich boven de wetten, en dat voorbeeld wordt door hunne minderen maar al te zeer gevolgd. Het gebruik van de kris bij het vereffenen van twisten is zeer gewoon. Anders is de Balinees niet krakeelzuchtig.

Onder de volksspelen komen hier vooral de hanengevechten in aanmerking; daarna de gevechten van krekels, die daartoe zorgvuldig in kooitjes bewaard worden. Aan weddingschappen mangelt het bij 't een noch ander spel niet; het dobbelen maakt een der grootste vermaken van den landaard uit, doch brengt niet weinig bij tot doodende traagheid, vadzigheid en misdrijven.

De kris en lans zijn de volkswapenen; het ijzer der wapenen schijnt uiterlijk fraaijer, doch is bij lang niet zoo deugdzaam als dat der Javaansche. De Balinezen smeden hunne wapenen van ijzer en staal, dat de Chinezen invoeren. Zij vervaardigen ook geweerloopen en

h's, behalve de winsten die zij uit den
aan uit tollen en havenregten, grondlasten
huwelijk, en wel 20 ten honderd van de
betaald wordt.

weinig geschikt schijnt, om de bevolking
oo is die toch op verre na niet onaanzienlijk;
an de omliggende eilandjes, op 6 tot 800,000
Duitsche mijl; hetgeen nagenoeg overeen-
er residentie Soerabaija. De zuid-oosthoek en
ijn intusschen bijkans geheel van bewoners

hillende rijken of vorstendommen verdeeld,
jah regeert, in wiens geslacht de zeer des-
k berust. Karang-Assem is de voornaamste
iling; zij zouden elk wel 30,000 strijdbare
er behooren waarschijnlijk ook vele jeugdige
ig gevecht weinig zouden uitrigten.
in de meeste staten van den Archipel, zeker
het bestuur deel nemen en wier bedieningen
on, die met het inwendig bestuur belast is.
wien de algemeene gang des bestuurs en de
jn opgedragen, heet Radin-Tommongong. –
eigene overheden. — De Balinezen hebben
twee boeken verdeeld, een burgerlijk en een
en worden door regelmatige geregtshoven be-
een opperregter en twee hulpregters, die
zaken, door de Brahminen worden bijgestaan.
l, gevangenis en slavernij. Intusschen stellen
de wetten, en dat voorbeeld wordt door hunne
eer gevolgd. Het gebruik van de kris bij ie
n is zeer gewoon. Anders is de Balinees niet

en komen hier vooral de hanengevechten
e gevechten van krekels, die daartoe zorgvuldig
orden. Aan weddingschappen mangelt het bij
niet; het dobbelen maakt een der grootste ver-
ard uit, doch brengt niet weinig bij tot dom
igheid en misdrijven.
n de volkswapenen; het ijzer der wapenen schijnt
h is bij lang niet zoo deugdzaam als dat der
ezen smeden hunne wapenen van ijzer en staal
voeren. Zij vervaardigen ook geweerloopen en

karabijnen, glad en met spiraalvormige groeven; deze voorwerpen worden geboord met een werktuig, dat met de hand gedraaid wordt.

Zwart en zilver zijn hier de vorstelijke kleuren; zwarte paarden mogen alleen door vorsten bereden worden.

In vergelijking met Java, heeft de oude Indische bouwkunst hier veel minder gewrochten van beteekenis achtergelaten. De tempels of pagoden zijn meestal van roode baksteenen opgetrokken, en niet dan zeer spaarzaam en dan nog wanstaltig versierd. In de voorhoven dier tempels, voorts in de woningen en langs de wegen vindt men afgodsbeelden van steen en hout. De *dalams* of vorstelijke paleizen hebben geen luisterrijker aanzien dan de tempels; zij zijn door hooge muren van bak- of kleisteenen afgesloten, soms wel een voet dik en vijftien hoog. Binnen de muren heeft men vele vakken afgeschoten en waartoe men alleen door zeer smalle deuren toegang heeft. Men telt daarin vele groote waterkommen, badplaatsen, soms aangenaam onder lommer verscholen. Warienga- en andere boomen prijken rond de vorstelijke woning, binnen welke zich de fabriek van de voornaamste wapenen bevindt. Dat er zoo vele verlaten dalams worden aangetroffen, spruit daaruit voort, dat, indien twee of drie geslachten daarin geleefd hebben, de bewoners uit bijgeloof uit de gebouwen verhuizen, en niemand daaraan dan meer de hand houdt. — De woningen van den mindere zijn louter van gedroogde klei, met bladeren overdekt, en strekken niet bloot aan menschen, maar te gelijk aan varkens en gevogelte tot vunzige woonplaats. Eenige van die woningen, ordeloos door elkander staande, maken een dorp uit, dat van 2 tot 400 huisgezinnen telt. De vlekken aan de kust hebben een eenigzins ruimer en beter aanzien. Wegen ontbreken op Balie grootelijks, bruggen zouden er in 't geheel niet te vinden zijn; van daar het ongemak om er te reizen, langs steile gebergten, over snelvlietende rivieren, en door boschen struikgewas.

De hoogere standen hebben, te oordeelen naar het getal gevonden handschriften (op lontar-bladen geschreven), er eene zekere mate van kennis, vooral loopende over fabelachtige overleveringen, over hunne godenleer, en hunne wetten; — maar onder de mindere casten vindt men naauwelijks een spoor van onderwijs. De lagere standen zijn dan ook in bijgeloof verzonken.

De acht rijken of rijkjes, waarin het eiland verdeeld is, zijn: Beliling langs de Noord- en Westkust; Karang-Assem langs den Oosthoek; Banglie in het midden; zuid-oostelijk Klongkong; vervolgens Djanjar; ten noorden daarvan Mengoei; en het uitgestrekte Tabanan ten zuiden; terwijl de zuidpunt het rijk Badong uitmaakt. Het schijnt, dat die landschappen in twee hoofdvereenigingen of staatsverbonden gesplitst zijn,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

waarvan Beliling en Karang-Assem, onder het wereldlijk en geestelijk oppergezag van Klonkong, terwijl aan Badong, zich de andere drie Vorstendommen aansluiten. Het oppergezag van den Vorst van Klonkong schijnt daaruit voort te vloeijen, dat hij nog het meest regtstreeks de afstammeling van een Javaansch prins is, waarvan de meeste Vorsten hier hunnen oorsprong zoeken te ontleenen. Veelvuldig zijn echter de oorlogen, die zij vroeger en later onderling gevoerd hebben, die dikwerf bloedige omwentelingen na zich hebben gesleept. Daaraan vooral is misschien ook te wijten, dat dit schoone eiland nog geen hooger trap van ontwikkeling bereikt heeft.

Het was reeds op den eersten togt, dien de Hollanders naar de Oost-Indiën deden, in 1595, onder beleid van den kloeken Cornelis Houtman, (een togt die tot zulke gewigtige gevolgen voerde en met zoo hagchelijke gevaren vergezeld ging) dat zij Balie aandeden. Zij vonden in de baai Balie een goed onthaal, en de kust was de schoonste, welke men tot dien tijd op den scheelen togt had gevonden. Van daar dat men uit blijdschap dit gewest *Jong-Holland* noemde.

Het werd spoedig de algemeene rec- en ververschings-plaats voor de schepen, welke koers zetten naar de Molukken, Banda, Makasser, Timor en Solor, uit hoofde van den lagen prijs en den overvloed der levensmiddelen.

Er schijnt in die tijden intusschen meer pracht dan later geheerscht te hebben; immers verhalen de Nederlanders, die op het laatst der 16de eeuw hier verschenen, met ophef van den luister, die aan het hof van den Balischen Koning blonk.

Langzamerhand, naar mate onze magt op Java zich uitbreidde, raakten ook Balie en Lombok onder Nederlandsch gezag; en daartoe droeg onder anderen veel bij, dat in het begin der vorige eeuw de Vorsten van Balie zich in den erfopvolgings-oorlog op Java mengden, welke ten slotte naar den wensch van de Nederlanders werd geregeld [1]). Ofschoon het Nederlandsch gezag erkennende en door verdragen verbonden, behielden de acht kleine Staten op Balie tot in 1840 volkomene vrijheid van handelen, in al wat het inlandsche beheer aangaat.

Wat de twee Staten betreft, die thans vooral de aandacht wekken, in het begin dezer eeuw was het gezag in handen van een zeer looden en heerschzuchtigen Vorst, die, zoo het heette, om de sterk aanwassende Boeginezen te verdelgen, een inval met aanzienlijke magt in Djembrana deed, en, geholpen door den bestuurder aldaar, in zijn doel slaagde, [2]) maar nu ook het Vorstendom aan zich onderwierp.

1) Zie Domis, *Beschrijving van de residentie Pasoeroeang.*

2) De geschiedenis heeft den heldendood van het Boeginesche opperhoofd (in

Leiden
Koninklijk Instituut
voor Land-, Taal- en Volkenkunde
van Nederlandsch-Indië

g-Assem, onder het wereldlijk en geestelijk
terwijl aan Badong, zich de andere drie
Het oppergezag van den Vorst van Klonkong
locijen, dat hij nog het meest regtstreeks
aansch prins is, waarvan de meeste Vorsten
ken te ontleenen. Veelvuldig zijn echter de
later onderling gevoerd hebben, die dikwerf
zich hebben gesleept. Daaraan vooral is
dat dit schoone eiland nog geen hooger trap
eecft.
rsten togt, dien de Hollanders naar de Oost-
er beleid van den kloeken Cornelis Houtman
igtige gevolgen voerde en met zoo hagchelijke
ât zij Balie aandeden. Zij vonden in de baai
n de kust was de schoonste, welke men tot
togt had gevonden. Van daar dat men uit
g-Holland noemde.
gemeene rec- en verversching-plaats voor
zetten naar de Molukken, Banda, Makasser,
de van den lagen prijs en den overvloed der

intusschen meer pracht dan later geheerscht
alen de Nederlanders, die op het laatst der
nen, met ophef van den luister, die aan het
oning blonk.
mate onze magt op Java zich uitbreidde,
mbok onder Nederlandsch gezag; en daartoe
el bij, dat in het begin der vorige eeuw de
n den erfopvolgings-oorlog op Java meugden,
n wensch van de Nederlanders werd geregeld,
sch gezag erkennende en door verdragen ver-
cht kleine Staten op Balie tot in 1840 vol-
delen, in al wat het inlandsche beheer aangat.
betreft, die thans vooral de aandacht wekken
v was het gezag in handen van een zeer hoog
rst, die, zoo het heette, om de sterk aanwas-
rdelgen, een inval met aanzienlijke magt in
geholpen door den bestuurder aldaar, in zijn
nu ook het Vorstendom aan zich onderwierp.

ijving van de residentie Pasoeroean.
t den heldendood van het Boginesche opperhoofd in

Overmoed had zich van den Vorst van Beliling meester gemaakt, en hij oordeelde, na den overgang van Java aan de Engelschen (in 1812), de kans schoon, om zijn gezag ook aan gene zijde van straat Balie uit te breiden. Hij waagde eene poging tegen het gewest Banjoewangie, op Java, doch werd door de Engelschen van daar verdreven, die het met eene landing op Balie betaald zetteden. Generaal Nightingale deed een' inval in Djembrana; doch verscheiden Balische Vorsten verbonden zich en de overwinning, die de Engelschen behaalden, was zeer dubbelzinnig. Althans zij haastten zich weder af te trekken.

Naauwelijks was dit gevaar voor Balie geweken, of het oude spel, muiterijen en inlandsche oorlogen, herlevendigden zich met nieuwe kracht. Tusschen de Vorsten van Beliling en Karang-Assem, twee verwanten, brak vooral de krijg uit. Laatstgemelde had, in 't begin dezer eeuw, het grootste gedeelte van het eiland Lombok aan zich onderworpen; doch, terwijl hij daar zegevierde, trok de radjah van Beliling in Karang-Assem, en wist zich aldaar derwijze te handhaven, dat de Vorst niet naar zijnen erfstaat kon terugkeeren. De overwinnende radjah liet de regering van Karang-Assem over aan zijnen zoon, doch diens wreedheid deed hem de verovering en het leven verliezen. Omstreeks den tijd, dat de bezittingen in de O.-Ind. wateren weder aan de Nederlanders kwamen, werd de krijg in Karang-Assem met onbegrijpelijke bloeddorst gevoerd. Men verhaalt dat de Vorst van Karang-Assem eindelijk zijn tegenstander en neef zelf het hoofd af- en zijn lijk in stukken hieuw, ter vervulling van eene gelofte, die hij gedaan had. Hierna offerde hij een aantal menschen aan zijne goden; vooral kinderen, welke ongelukkige schepsels hij braadde en met zijne volgelingen in geheiligde plaatsen opat, om de goden te behagen. Misschien is dit verhaal door haat ingegeven, doch zeker is het, dat de wreedaard werd verdreven, en naar Lombok moest wijken, waar zijne afstammelingen zich nog ophouden.

Karang-Assem viel na zijne vlugt gemakkelijk weder in handen van den Belilingschen vorst, sedert twintig jaren Goestie Ngoerah-Madei-Karang-Assem; hoewel het, door het bestel van den geestelijken en wereldlijken oppergebieder, zoodanig geschikt werd, dat de jongere broeder van den vorst, Goëstie Gedee-Ngoerah-Karang-Assem, eerst voorloopig, daarna voor goed alleen over Karang-Assem het bewind

1808 voorgevallen) bewaard; «toen hij zag, dat hij met al zijne landgenooten verraden was, dat geen hunner in het leven werd gespaard, dat het een bloedbad was, waarin allen werden gesmoord, dat geen hoop meer overig bleef; — toen sloot hij zich met de zijnen in zijne woning op; hij zelf stak zijne woning in brand, en vrouw en kinderen, en huisgenooten, allen kwamen in de vlammen om.» Lauts, *Balie*, bladz. 113.

erlangde. Met de daad volgt hij echter, zoo als in de jongste jaren gebleken is, de staatkunde van zijnen ouderen broeder.

Dit weinige (en met ter-zijde-lating ook van de overige verstendommen) zij aangestipt, om tot de gebeurtenissen van den jongsten tijd te komen.

De Nederlandsche regering had zich zorgvuldig buiten al die inlandsche geschillen gehouden en, zoo als is opgemerkt, omtrent al wat het inwendig beheer betreft, den vorsten van Balie hunne zelfstandigheid gelaten; — doch in 1841 veroorloofden zij zich daarvan een zeer willekeurig gebruik te maken, daar zij het zoogenaamde strandregt, liever openbaren roof, toestonden ten koste van schipbreukelingen. In het belang van den handel werden de bestaande verdragen met Balie en Lombok dan ook herzien en hernieuwd. Weinig bekreunden zich de vorsten daaraan, plegende voortdurend gemelden roof, of dien bij oogluiking toestaande.

De bespotting der verdragen al hooger en hooger loopende, werd de regering in 1846 te rade eenen krachtigen maatregel te nemen; deze was geen ander dan om eene aanzienlijke expeditie naar Balie en Lombok af te zenden, om rekenschap wegens de gepleegde trouwschennis te vragen en voor het vervolg daartegen te voorzien. Aanvankelijk werd de onderneming, bij gemis van vervoerschepen, zeer vertraagd; doch in het laatst van Junij had zij voortgang. De Gouverneur-Generaal had zich naar het zuiden van Java begeven, ten einde meer nabij het tooncel der gebeurtenissen te zijn.

De expeditionnaire magt bestond uit omstreeks 1700 man, waaronder 400 Europeërs, 700 inboorlingen, 100 Negers en 500 Madurezen. Het veldgeschut bestond uit 9 stukken. Die uitrusting werd ondersteund door de marine, die, wat de landingsmagt betreft, op ruim 600 man, en 34 stukken kon worden geschat. De marine bestond uit het stoomschip *Bromo*, de brikken *Husaar* en *Windhond*, de schooners *Kameleon* en *Niobé*, 12 kruisbooten en 6 praauwen. Daarenboven was er een hulp-eskader, zamengesteld uit het fregat *Ceres*, de stoomschepen *Merapi* en *Vesuvius*, de schooners *Circe*, *Argo*, *Sylph* en *Zephyr*, en het advijsjagt *Pylades*: tellende 645 man en 70 stukken. Het hoofd der landingstroepen was de luit.-kol. G. Bakker; dat der zeemagt, de schout-bij-nacht E. B. van den Broek.

Ofschoon men zich wel vleide, dat deze vrij geduchte magt alle hinderpalen zou te boven komen, zoo mogt men zich niet ontveinzen, dat den vijand te veel tijd was gelaten om zich te versterken, dat hij talrijk was (men sprak van 30,000 weerbare mannen) en dat hij welligt van elders vrij goed van krijgsvoorraad was voorzien. De ondervinding bewees dan ook, dat de taak, om de strijdbare Balinezen tot rede te brengen, niet gemakkelijk was.

olgt bij echter, zoo als in de jongste jaren
nde van zijnen ouderen broeder.
-zijde-lating ook van de overige vorstendommen)
gebeurtenissen van den jongsten tijd te komen.
gering had zich zorgvuldig buiten al die in-
ouden en, zoo als is opgemerkt, omtrent al
r betreft, den vorsten van Balie hunne zelfstan-
h in 1841 veroorloofden zij zich daarvan een
te maken, daar zij het zoogenaamde strand-
roof, toestonden ten koste van schipbreuke-
van den handel werden de bestaande verdragen
n ook herzien en hernieuwd. Weinig bekwa-
raan, plegende voortdurend gemeden roof, of
taande.
verdragen al hooger en hooger loopende, werd
te rade eenen krachtigen maatregel te nemen;
dan om eene aanzienlijke expeditie naar Balie
en, om rekenschap wegens de gepleegde trou-
voor het vervolg daartegen te voorzien. Aan-
lerneming, bij gemis van vervoerschepen, zee
et laatst van Junij had zij voortgang. De Gou-
zich naar het zuiden van Java begeven, ten
tooneel der gebeurtenissen te zijn.
magt bestond uit omstreeks 1700 man, waaron-
00 inboorlingen, 100 Negers en 500 Madoereezen
d uit 9 stukken. Die uitrusting werd ondersteund
, wat de landingsmagt betreft, op ruim 600
kon worden geschat. De marine bestond uit het
de brikken *Husaar* en *Windhond*, de schoone
, 12 kruisbooten en 6 praauwen. Daarenboven
der, zamengesteld uit het fregat *Ceres*, de stoom-
Vesuvius, de schooners *Circe*, *Argo*, *Sylph*
advijsjagt *Pylades*: tellende 645 man en 70
der landingstroepen was de luit.-kol. G. Rikkers
e schout-bij-nacht E. B. van den Broek.
ch wel vleide, dat deze vrij geduchte magt zich
boven komen, zoo mogt men zich niet ontveinzen
veel tijd was gelaten om zich te versterken, de
sprak van 30,000 weerbare mannen) en dat hij
ij goed van krijgsvoorraad was voorzien. De ui
dan ook, dat de taak, om de strijdbare Balinees
, niet gemakkelijk was.

Nadat de radjah van Beliling, tegen wien het in de eerste plaats gemunt was, nog eenige pogingen tot het verkrijgen van uitstel had te werk gesteld, en het hem verleende uiterste tijdstip was beraad was verstreken, werd tot den aanval besloten.

De Nederlandsche zeemagt was, gelijk gezegd is, in twee afdeelingen gesplitst, als: de landingsdivisie en het hulp-eskader. Over de eerste voerde het bevel de kap.-luit. A. S. de Smit van den Broecke.

De expeditie was te Bezoekie verzameld, en vertrok van daar den 20 Junij. Door de stoomschepen geholpen, was zij zes dagen later geheel voor Beliling vereenigd. Daarvoor vatte de landingsdivisie post, omdat de meeste versterkingen voor Beliling schenen opgerigt te zijn.

De vijand had namelijk den kampong aan de zeezijde, met eene borstwering ter hoogte van 2.50 en ter dikte van 4 Ned. ellen omgeven. Dezelve bestond uit houten gebindten, doorvlochten met bamboes en gevuld met klei en steenen, waarin een aantal overdekte schietgaten waren aangebragt, bezet met een zestigtal stukken van verschillend kaliber. Op de borstwering stonden bamboezen stellingen en schermen voor zijne scherpschutters. Aan de oost- en westzijde en achter den kampong waren voorts kleine, met geschut gewapende batterijen aangebragt. De kampong was bezet met 3000 weerbare manschappen, terwijl in de rondom gelegene rijstvelden zich nog wel 5000 anderen ophielden, tevens bestemd om Singa-Radja, het verblijf des vorsten, te verdedigen.

De landingsplaats der Nederlanders werd gekozen in de opene rijstvelden, oostelijk van den kampong, zoodat de stelling des vijands op den regtervleugel werd omgetrokken. Reeds ten 7 ure was de landing in de beste orde volbragt. Aanvankelijk ontmoette men weinig tegenstand; doch welhaast vertoonde zich de vijand, die door een traillleurvuur en het geschut der schepen in ontzag werd gehouden tot de aankomst van de hulptroepen; als wanneer tot den aanval van den kampong werd overgegaan. De artillerie koos eene stelling, zoo digt mogelijk voor het rawijn, en beschoot de nabijstaande huizen, terwijl de eerste colonne den last kreeg om inmiddels in het oostelijk deel van het dorp te dringen en zich daarin te nestelen. Zij baande zich door de smalle paden of openingen eenen weg, zuiverde de met kleimuren omgeven erven der dessa van vijanden, en bereikte al vechtende den grooten weg, die genoegzaam door het midden van den kampong, van het strand naar Singa-Radja, loopt. Hier werd zij echter door een hevig geweervuur uit de belendene huizen bestookt, bij welke gelegenheid onder anderen de kapitein Hayhourgh zwaar gekwetst werd. De 1e colonne, ook in de regterflank door een 500tal met lansen gewa-

pende vijanden, fel bestookt wordende, besloot haar bevelhebber tot eene rugwaarsche beweging langs den grooten weg. In vrij goede orde, schoon niet zonder moeite, bereikte zij het uiteinde van den kampong, en vond daar den noodigen steun in de artillerie. Deze had, door eene compagnie infanterie gedekt, het moeijelijk ravijn weten over te komen, stelde zich nu voor en ter zijde van den weg en dreef door een wel aangebragt vuur den vijand spoedig uiteen. De colonne formeerde zich nu weder, en nam met de artillerie eene stelling aan den uitgang van den kampong. Een aanval, welke inmiddels van de zeezijde door een 100tal schepelingen was ondernomen, gelukte niet, omdat de troepen reeds uit den kampong waren teruggetrokken; bij die landing sneuvelden eenige onzer zeelieden en werden onder anderen de luitenants ter zee C. A. Vreede en J. M. de Jongh gewond. Een op hen gerigt hevig schroot- en geweervuur, door schietgaten met lange bamboezen kokers, in de dikken wallen der benting geplaatst, noodzaakte hen, zonder in staat te zijn zich te verdedigen, vermits zij geen vijand zagen, naar de sloepen terug te keeren.

De vijanden in den rug en ter linkerzijde van de 1e colonne, werden gelukkig door de 3e colonne en door het ver-reikend vuur van het fregat *Ceres* verdreven, en waar zij zich in de vlakten verzamelden, verstrooid, en reeds begon men eenig voordeel onzerzijds te behalen.

Daar eene westelijke batterij een hardnekkig vuur op de *Bromo* maakte, werd de schooner *Kameleon* en de kruisbooten, gezamenlijk onder bevel van den luit. L. T. van Hogenhuisen, afgezonden, om de bedoelde batterij tot zwijgen te brengen. De moedige bevelhebber van de *Kameleon*, bij deze manoeuvre te digt aan land komende, werd door een kanonskogel doodelijk in het hoofd getroffen: de marine verloor in hem een braaf en verdienstelijk officier.

Zoodra werd de schout-bij-nacht het aan dit vaartuig overkomen ongeluk niet gewaar, of hij schoot ijlings te hulp, en de *Vesuvius*, zoo digt mogelijk aan den wal genaderd, gaf een hevig vuur uit al zijne stukken; gedurende hetwelk de *Kameleon* van onder des vijands vuur en eene hagelbui van kogels van strand gehaald, in diep water ten anker gebragt, en aldus een van Zr. Ms. vaartuigen voor de dienst behouden werd.

Onze magt werd nu weder ten zuiden van Beliling vereenigd, welke plaats, na door de gescheele Batterij kogels en granaten te zijn beschoten, door de aanwezige sappeurs, gedekt door eene compagnie infanterie, in brand werd gestoken. Daardoor zag de vijand zich genoodzaakt Beliling aan de westzijde te verlaten, waarbij hij nog veel door het geschutvuur leed. Kort daarna gelukte het onzer magt de vesting in bezit te nemen, waarop andermaal de aan boord teruggekeerde detachementen

schepelingen aan wal werden
11½ ure op deze zoo hardne
Belidingsche vlag, welke alda
het geschut der schepen nede
last, om, vereenigd met de o
het strand te bewaken, en d
te onderhouden, welke inm
stelling innamen, doch voor
kleine partijen vijanden, die d
te verjagen; kapt. Schuyr dreef
Nog den geheelen avond en
doch alle 's vijands pogingen le
voorposten.
Den volgenden morgen rukte
Radja, 's Konings verblijf. Daar
zoodat het welhaast in onze han
Nu kwamen de vorsten van Be
ling, met dat gevolg, dat den k
bij twee verdragen, nagenoeg va
op nieuw hunne onderhoorigheid
plegtig, dat zij hun gebied nim
zullen afstaan, noch eenig verdr
zonder de stellige toestemming
De vorst van Beliling erkend
door regt van verovering aan de
en hij het slechts door edelmoe
Hij verbond zich voorts tot bet
terwijl de vorst van Karangh
Bovendien verbonden zich beide
tegen de zeerooverij en ter bes
lijke maatregelen worden wijder
den slavenhandel en tot het v
lingen op Balie.
Daarentegen verbond zich de
alle tusschenkomst in de zaken
den, en om, indien de vorsten
telijk gedroegen, zich te zullen
te vestigen.
Spoedig na het vertrek der
vijandschap bij de Balinezen er
werden eerst ooglukend, daarna
aan de betaling der oorlogsschatt

bestookt worden de, besloot haar bevelhebber tot
beweging langs den grooten weg. In vrij goede orde,
moeite, bereikte zij het uiteinde van den kampong,
odigen steun in de artillerie. Deze had, door eene
gedekt, het moeijelijk wadijn weten over te komen,
r en ter zijde van den weg en dreef door een wel
n vijand spoedig uiteen. De colonne formeerde zich
met de artillerie eene stelling aan den uitgang van
aanval, welke inmiddels van de zeezijde door een
was ondernomen, gelukte niet, omdat de troepen
pong waren teruggetrokken; bij die landing waren
zeelieden en werden onder anderen de luitenants
DE EN J. M. DE JONGH gewond. Een op hen gericht
geweervuur, door schietgaten met lange bamboezen
ken wallen der benting geplaatst, noodzaakte hen,
e zijn zich te verdedigen, vermits zij geen vijand
loepen terug te keeren.

den rug en ter linkerzijde van de 1e colonne, werden
e colonne en door het ver-reikend vuur van het fregat
en waar zij zich in de vlakten verzamelden, werden
begon men eenig voordeel onzerzijds te behalen.
telijke batterij een hardnekkig vuur op de *Brom*,
schooner *Kameleon* en de kruisbooten, gezamenlijk
den luit. L. T. VAN HOGENHUIJSEN, afgezonden om
erij tot zwijgen te brengen. De moedige bevelhebber
n, bij deze manoeuvre te digt aan land komende,
mousket doodelijk in het hoofd getroffen: de manschap
en braaf en verdienstelijk officier.
de schout-bij-nacht het aan dit vaartuig overkomen
aar, of hij schoot ijlings te hulp, en de Vesuvius
k aan den wal genaderd, gaf een hevig vuur uit
edurende hetwelk de *Kameleon* van onder des vijands
gelbui van kogels van strand gehaald, in diep water
en aldus een van Zr. Ms. vaartuigen voor de dienst

erd nu weder ten zuiden van Beliling vereenigd, waar
de geheele Batterij kogels en granaten te zijn beschoten
ge sappeurs, gedekt door eene compagnie infanterie,
estoken. Daardoor zag de vijand zich genoodzaakt het
tzijde te verlaten, waarbij hij nog veel door het geschut
daarna gelukte het onzer magt de vesting in het
ándermaal de aan boord teruggekeerde detachementen

schepelingen aan wal werden gezonden, en de Nederlandsche vlag ten
11½ ure op deze zoo hardnekkig verdedigde sterkte geplant werd; de
Belilingsche vlag, welke aldaar had gewaaid, was reeds sedert lang door
het geschut der schepen nedergeschoten. Eenige troepen kregen nu in
last, om, vereenigd met de op nieuw aan land gekomen schepelingen,
het strand te bewaken, en de gemeenschap met de overige troepen
te onderhouden, welke inmiddels zuidelijk van den kampong eene
stelling innamen, doch vooraf was er nog een aanval noodig, om
kleine partijen vijanden, die de onzen nog steeds verontrustten, geheel
te verjagen; kapt. SCHIMPF dreef den nogmaals verzamelden vijand uiteen.

Nog den gehcelen avond en nacht werden onze troepen verontrust,
doch alle 's vijands pogingen leden schipbreuk op de waakzaamheid der
voorposten.

Den volgenden morgen rukte het meerendeel der onzen naar Singa-
Radja, 's konings verblijf. Daar vonden zij slechts flaauwen wederstand,
zoodat het welhaast in onze handen viel.

Nu kwamen de vorsten van Beliling en Karang-Assem in onderhande-
ling, met dat gevolg, dat den 9 Julij de vrede met hen werd gesloten,
bij twee verdragen, nagenoeg van gelijken inhoud. Zij erkennen daarbij
op nieuw hunne onderhoorigheid aan Nederland. Zij beloven daarbij
plegtig, dat zij hun gebied nimmer aan eenige andere Europesche magt
zullen afstaan, noch eenig verdrag met vreemde mogendheden sluiten,
zonder de stellige toestemming van de Nederlandsche regering.

De vorst van Beliling erkende nader bijzonder nog, dat zijn gebied
door regt van verovering aan de Ned.-Ind. regering onderworpen is,
en hij het slechts door edelmoedigheid van deze heeft teruggekregen.
Hij verbond zich voorts tot betaling van drie vierden der oorlogskosten;
terwijl de vorst van Karang-Assem het ander vierde zou betalen.
Bovendien verbonden zich beide vorsten, zoo veel mogelijk, te waken
tegen de zeerooverij en ter bescherming van den handel. Nadrukke-
lijke maatregelen worden wijders voorgeschreven ter beteugeling van
den slavenhandel en tot het verstrekken van hulp aan schipbreuke-
lingen op Balie.

Daarentegen verbond zich de Nederlandsche regering, om zich van
alle tusschenkomst in de zaken van het inlandsch bestuur te onthou-
den, en om, indien de vorsten zich naar het tot nu bepaalde opreg-
telijk gedroegen, zich te zullen onthouden van posten in hun gebied
te vestigen.

Spoedig na het vertrek der expeditie, stak de onopregtheid en
vijandschap bij de Balinezen echter weder op; de gesloten verdragen
werden eerst oogluikend, daarna openlijk door de vorsten overtreden;
aan de betaling der oorlogsschatting werd niet meer gedacht; en de

oude grieven, strandroof, mishandeling van schipbreukelingen, bleven bestaan. Maanden lang werd onderhandeld, doch vergeefs; eindelijk gedreigd; dit werd met dreigen beantwoord, zoodat niets anders overbleef dan op nieuw naar de wapenen te grijpen.

Eene aanzienlijker expeditie dan vroeger werd uitgerust (want men had de lucht gekregen van de geduchte toerustingen die de Balineés gemaakt had).

Het was in 1848 weder eerst tegen die van Beliling gemunt.

Onze troepen ontscheepten den 7 Junij; de aan het strand gelegene kampong werd spoedig bemagtigd, en een aanval, die de vijand tegen onze voorhoede deed, met de grootste koelbloedigheid afgeslagen.

Den 8ste, in den ochtend, bevond eene 2e colonne (commandant, majoor Sorg) zich in positie tegen Boenkoelan, alwaar de vijand eene bezetting van verscheiden duizende manschappen had, vooral met lange lansen gewapend. Door die beweging gedekt, had de ontscheping van de drie andere colonnes en der hulptroepen in de grootste orde plaats. De eerste colonne (luit.-kol. Sutherland) nam onmiddelijk zijne stelling ter linkerzijde van de 2e colonne. Daarop volgde de 3e (luit.-kol. le Bron de Vexela) en de 4e (majoor de Vos). Al die bewegingen hadden tijd gevorderd, en de vijand scheen dit aan vrees toe te schrijven, althans hij werd al stouter. Toen de geheele infanterie was ontscheept, besloot de opperbevelhebber, generaal van der Wijck, den kampong Boenkoelan krachtig aan te tasten, zonder al de artillerie, die in de rijstvelden opgehouden werd, af te wachten. De 2e colonne bleef, ter beveiliging van Timor Sangsit, aan het strand. De 4e colonne kreeg bevel om, zich ter helft deployerende, den linkervleugel te dekken, die, bij de groote uitgestrektheid en den halvemaanswijzen vorm van den kampong Boenkoelan, onze troepen omving, naarmate zij naderden. De stoomschepen de *Etna* en de *Merapie* wierpen ter regterzijde houwitsers, en dekten die zijde door dat vuur.

Na die schikkingen stelden de 1e en 3e colonnes zich als colonne ten aanval, met eene compagnie trailleurs aan 't hoofd; die onderneming werd met het beste gevolg bekroond, de vijand uit den kampong geworpen, met verlies van veel volks. Wij verloren 1 officier en 7 soldaten en hadden een gelijk getal gewonden.

De opperbevelhebber wilde van den schrik, die den vijand bemeesterd had, gebruik maken, om nog den eigen dag Djaga-Raga aan te tasten; doch hij werd daarin verhinderd door de zware vermoeijenissen, die de troepen reeds ondervonden hadden en de noodzakelijkheid, om de gemeenschap met de kust te onderhouden, van waar men versterking te gemoet zag. Men bragt den nacht in den genomen kampong door, doch werd daarin gestadig bestookt.

drooi, mishandeling van schipbreukelingen, blo
lang werd onderhandeld, doch vergeefs; eindelijk
met dreigen beantwoord, zoodat niets anders
naar de wapenen te grijpen.
er expeditie dan vroeger werd uitgerust (want
gen van de geduchte toerustingen die de Bal

8 weder eerst tegen die van Beliling gemunt
tscheepten den 7 Junij; de aan het strand gele
dig bemagtigd, en een aanval, die de vijand te
d, met de grootste koelbloedigheid afgeslagen.
a ochtend, bevond eene 2e colonne (commando
in positie tegen Boenkoelan, alwaar de vijand
scheiden duizende manschappen had, vooral
end. Door die beweging gedekt, had de ontsche
colonnes en der hulptroepen in de grootste
colonne (luit.-kol. Sutherland) nam onmiddell
nkerzijde van de 2e colonne. Daarop volgde de
de Vexela) en de 4e (majoor de Vos). Al
tijd gevorderd, en de vijand scheen dit aan
thans hij werd al stouter. Toen de geheele
t, besloot de opperbevelhebber, generaal van
ng Boenkoelan krachtig aan te tasten, zonder
a de rijstvelden opgehouden werd, af te wachte
f, ter beveiliging van Timor Sangsit, aan het stra
eg bevel om, zich ter helft deployerende, de
kken, die, bij de groote uitgestrektheid en de
orm van den kampong Boenkoelan, onze troep
ij naderden. De stoomschepen de *Etna* en de *Mer*
erzijde houwitsers, en dekten die zijde door dat
gen stelden de 1e en 3e colonnes zich als colon
ene compagnie tirailleurs aan 't hoofd; die
het beste gevolg bekroond, de vijand uit den
net verlies van veel volks. Wij verloren 1 offic
hadden een gelijk getal gewonden.
bber wilde van den schrik, die den vijand bem
maken, om nog den eigen dag Djaga-Raga aan
erd daarin verhinderd door de zware vermoeijen
reeds ondervonden hadden en de noodzakelijkh
ap met de kust te onderhouden, van waar
noet zag. Men bragt den nacht in den gemee
ch werd daarin gestadig bestookt.

Den 9, ten 6 ure 's ochtends, gingen de troepen op weg, om Djaga-Raga aan te tasten, dat op drie palen (1 mijl) afstands van het eerste fort ligt. De 2e colonne bleef te Boenkoelan en te Timor Sangsit, om de gemeenschap met de flotilje te onderhouden.

Op een paal afstands van Djaga-Raga werd de weg steeds naauwer, zoodat hij op een pad uitliep, dat zich ten slotte geheel verloor; de manschap moest een achter elkander voortrukken. Ook de artillerie wist al de moeijelijkheden van het terrein te boven te komen; men zag eindelijk uit een rijstveld twee vervaarlijke redoutes oprijzen, met borstweringen van 12 voet hoog, met grachten van 30 voet diep en stevig werk van bamboes gedekt. Geschut was op de wallen geplant, en beide sterke stellingen door eene gracht verbonden. Andere kleinere werken beschermden nog de tweede redoute, en eene guirlande van bamboes doeri in het rijstveld, strekte ook tot beletsel.

De Nederlandsche bevelhebber deed op 4 of 500 passen afstands eene batterij stellen, die aan beide hoofdredoutes vrij wat schade toebragt; de vijand opende toen mede zijn vuur; om onze artillerie te steunen, werden de tirailleurs vooruitgebragt, met dat gelukkig gevolg, dat de artillerie, onder bevel van kapt. Kellerman, tot 50 à 100 passen de tweede redoute naderde, en er ook eene batterij, 2 houwitsers en 8 kleine mortieren aanbragt, de laatste onder bevel van kapt. van Maanen. De 3e colonne, onder luit.-kol. le Bron de Vexela, kreeg toen bevel den vijand ter regterzijde om te trekken, doch vond eene reeks versterkingen, waartegen moeijelijk te naderen was. Het vuur was een half uur lang allerhevigst; onze troepen boden het hoofd aan een tienmaal sterkeren vijand, die nog door eene zeer sterke stelling beschermd werd. Toch zag men ten laatste den 1en luit. van Swieten, door een twintigtal inlandsche soldaten gevolgd, de borstwering van de eerste redoute bestijgen.

Inmiddels had de vijand de andere groote redoute ook verlaten; doch daar men zich niet spoedig genoeg van den hoofdtoegang kon meester maken, zoo wierp een deel der vlugtelingen van de eerste redoute zich in de tweede, alwaar de tegenstand verlevendigd werd. De vlugtelingen uit de eerste redoute, door een diep ravijn gedekt, trokken onzen regtervleugel om, en vielen onze troepen met groote hevigheid in den rug, wierpen een peloton achteruit, en onder het aanheffen van een vervaarlijk geschreeuw, trachtten zij drie andere pelotons evenzeer te verdringen. Deze hielden stand en gaven dapper vonk, zoodat de vijand veel volks verloor; van de onzen kregen er verscheidene lanssteken.

Eenige versterking rukte aan; en tot driewerf toe werd de vijand aangegrepen, doch daar hij steeds in grooter getal aandrong, kon men geen post vatten. — De luit.-kol. Sutherland, bijgestaan

door den kapt.-ingen. Steinmetz en den 1en luit. Deeleman, hadden met veel stoutheid eene brug over de gracht geworpen, en zij poogden de redoute nog van voren te bemeesteren; doch vruchteloos. Reeds had de kapitein der Afrikanen Boon daarvoor post gevat, doch hij kon ook de moeijelijkheden niet verwinnen.

Het was 10 ure; de onzen hadden bijkans al hun ammunitie verschoten; een houwitser moest vernageld worden. Toen gebood de opperbevelhebber, dat men de eene redoute zou inhouden en terstond versterking vragen, om, zoodra de troepen van de vermoeijenissen zouden bekomen zijn, den aanval te hernieuwen. Door den langen, heeten strijd waren zij uitgeput; daarbij kwam gebrek aan drinkwater, en er was geen middel om dat te krijgen, daar de koelies of lastdragers, meestal met de gekwetsten, onder behoorlijke bedekking, naar het strand waren gezonden, hetgeen de strijders natuurlijk verzwakte. De vijand zag daarentegen met ieder oogenblik zijn getal aangroeijen, en ligtelijk kon hij de gemeenschap afsnijden. Hij had 25 kleine stukken en lilla's, 800 à 1000 geweren en zeker 14 tot 15,000 lansen, gevoerd door lieden, die door de priesters tot het uiterste van tegenstand werden aangedreven. Onzerzijds hadden de koelies, uit vermoeijenis of vrees, alle levensmiddelen voor onze geringe bezetting weggeworpen, zoodat deze van het noodigste verstoken was, en in gevaar van omsingeld te worden.

Dus bleef haar niet dan een aftogt over. Deze geschiedde, in het gezigt van den stout wordende vijand, met het meeste beleid en de grootste orde; geen stuk geschut werd verloren, ofschoon het den straks gemelden naauwen weg over moest gevoerd worden.

Des nachts bivouaqueerden de troepen op het strand. Spijtig was de aftogt, omdat de onderneming ten deele reeds met de zege gekroond was; doch die aftogt zelve had de onversaagdheid en de koelbloedigheid van het Nederlandsch-Indische leger in het licht gesteld.

Gedurende de drie dagen lange gevechten en vermoeijenissen hadden de verliezen onzerzijds beloopen 246 dooden en gekwetsten, waarvan 14 officieren, 104 Europeanen, 25 Afrikanen en 103 inlanders.

De gesneuvelde officieren zijn: de kapiteinen Donleben en Dostal; de 1ste luit.-adj. van der Wijck; de 1ste luits. J. C. Uhlenbeck en C. S. Uhlenbeck en de 2de luit. Wichers. Onder de gewonden telde men deze officieren: kapt. Macdonald, de 1ste luit.-adj. Hartink, de 1ste luits. Ardesch, Kern en Penning Nieuwland en de 2de luits. van Heemskerck, Dickman en Prager.

Men begroot het verlies des vijands op wel 1000 man; het was vooral daarom zoo aanzienlijk, omdat hij met de werking van het werpgeschut nog weinig of niet bekend was, en eene menigte

zich rondom de bommen verzamel
Om zich van het gevecht nu,
beeld te vormen kan de volgende

PLAN VAN HET G

a. Timor Sangsit (landingsplaats). — b.
redoute (benting) n°. 1. — d. groote re
doutes. — f. gracht tusschen de beide
h. ravijn, of holle weg. — i. weg, en
De troepen landden den 8 Junij ter noo
sit (a). Denzelfden dag namen zij den kan
ken zij over den weg (i) die op het eind
naar den zeetel van den radjah van Belelin
zagen zich in hunnen doortogt verbinderd
door eene diepe gracht (f) verbonden en
dat fort (e). De vijand onderhield een h
eerste sterke (e) met de bajonet genomen
beletselen zich tegen de naderende van de t
aanval op dit punt, trokken de Balinezen
en langs de vijf kleine redoutes (e) naar de
troepen daar in den rug, hetgeen den aftog
In 1849 zijn de troepen al die werken
meester gemaakt ook van Djaga-Raga (g)

en. Steinmetz en den 1ºn luit. Deeleman, hadden
eene brug over de gracht geworpen, en zij poogden
n voren te bemeesteren; doch vruchteloos. Reeds
er Afrikanen Boon daarvoor post gevat, doch hij
ijkheden niet verwinnen.
de onzen hadden bijkans al hun ammunitie ver-
itser moest vernageld worden. Toen gebood h
dat men de eene redoute zou inhouden en terstond
, om, zoodra de troepen van de vermoeijenissen
jn, den aanval te hernieuwen. Door den langen
zij uitgeput; daarbij kwam gebrek aan drinkwate
ddel om dat te krijgen, daar de koelies of las
net de gekwetsten, onder behoorlijke bedekking
en gezonden, hetgeen de strijders natuurlijk ver
zag daarentegen met ieder oogenblik zijn getal
elijk kon hij de gemeenschap afsnijden. Hij had
en lilla's, 800 à 1000 geweren en zeker 14 st
evoerd door lieden, die door de priesters tot he
stand werden aangedreven. Onzerzijds hadden d
ijenis of vrees, alle levensmiddelen voor onze gerun
pen, zoodat deze van het noodigste verstoken wa
msingeld te worden.
niet dan een aftogt over. Deze geschiedde, in he
ut wordende vijand, met het meeste beleid en d
stuk geschut werd verloren, ofschoon het den strij
weg over moest gevoerd worden.
naqueerden de troepen op het strand. Spijtig wa
le onderneming ten deele reeds met de zege gekroond
gt zelve had de onversaagdheid en de koelbloedigheid
ch-Indischę leger in het licht gesteld.
rie dagen lange gevechten en vermoeijenissen hadden
rzijds beloopen 246 dooden en gekwetsten, waa
104 Europeanen, 25 Afrikanen en 103 inlanders
officieren zijn: de kapiteinen Donleben en Dostie
an der Wijck; de 1ste luits. J. C. Uhlenbeck
n de 2de luit. Wichers. Onder de gewonden behoo
: kapt. Macdonald, de 1ste luit.-adj. Hartink, d
. Kern en Penning Nieuwland en de 2de luits.
man en Prager.
het verlies des vijands op wel 1000 man; het
n zoo aanzienlijk, omdat hij met de werking
nog weinig of niet bekend was, en eene meerde

ich rondom de bommen verzamelde, die dan eensklaps uiteensloegen.
Om zich van het gevecht nu, en ook dit jaar, een duidelijk denk-
beeld te vormen kan de volgende schets dienen:

PLAN VAN HET GEVECHT OP BALIE.

a. Timor Sangsit (landingsplaats). — *b.* Kampong Boenkoelan. — *c.* groote redoute (*benting*) nº. 1. — *d.* groote redoute nº. 2. — *e.* vijf kleine redoutes. — *f.* gracht tusschen de beide redoutes. — *g.* Djaga-Raga. — *h.* ravijn, of holle weg. — *i.* weg, en smal voetpad.

De troepen landden den 3 Junij ter noordkust van het eiland, te Sangsit (*a*). Denzelfden dag namen zij den kampong Bonkoelan (*b*). Den 9, trokken zij over den weg (*i*) die op het eind slechts een smal pad uitmaakte, waar de zetel van den radjah van Beliling, Djaga-Raga (*g*). Onze troepen mogen zich in hunnen doortogt verhinderd door de twee redoutes (*c.* en *d.*). door eene diepe gracht (*f*) verbonden en door vijf redoutes ter zijde van dat fort (*e*). De vijand onderhield een hevig kruisvuur; evenwel werd die eerste sterke (*e*) met de bajonet genomen. Maar boven is vermeld welke gebeurtenissen zich tegen de inname van de tweede sterkte verzetteden. Bij den aanval op dat punt, trokken de Balinezen van dat 1e fort langs de gracht (*f*) en langs de vijf kleine redoutes (*e*) naar den hollen weg (*h*) en vielen onze troepen daar in den rug, hetgeen den aftogt veroorzaakte.

In 1849 zijn de troepen al die werken doorgebroken en hebben zij zich meester gemaakt ook van Djaga-Raga (*g*).

De uitslag van de expeditie van 1848, had in de kolonie en in het moederland een' onaangenamen indruk te weeg gebragt; doch doordenkenden was het minder te doen, om over al of niet plaats gehad hebbende feilen, bij die gelegenheid te twisten, dan wel om het nadeel zoo spoedig mogelijk te herstellen; en men kon niet weêrspreken, dat met de grootste kloekheid was gestreden; men moet dan ook niet alleen naar den uitslag oordeelen. Uit het vaderland werd nog in hetzelfde jaar eene versterking van troepen en schepen in gereedheid gebragt; en de vijand kon verzekerd zijn, dat zijne meerderheid van getal, en al de ondervondene moeijelijkheden niet geschikt waren, om de standvastigheid van den Nederlander te doen zwichten. Integendeel werd hij er door aangevuurd om, onder de vlag, die reeds twee en eene halve eeuw in Indië wappert, het uiterste voor de zege in te spannen.

De generaal Michielsen, opperbevelhebber van Sumatra's westkust, werd aan het hoofd der nieuwe onderneming geplaatst, die in dit jaar naar Balie werd afgezonden; — de vice-admiraal Machielsen, was de commandant van de zeemagt bij deze gelegenheid.

De expeditie was eene der aanzienlijkste, in later tijd in Indië bijeengebragt; zij bestond uit 3 fregatten, 2 korvetten, 7 stoomschepen, 7 brikken, 12 kruisbooten en 22 transportschepen, waarop waren ingescheept 5,500 man geregelde troepen en 3,000 ongeregelde, behalve de mariniers. Er waren reeds 1,000 man ingedeeld van de laatst uit Nederland aangekomen manschappen, en zij hebben zich uitmuntend gekweten.

Den 28 Maart voor Beliling verschenen, werd drie dagen later, in den morgen, bezit genomen van de sterkte van Singa-Radja; de Balinezen trokken af, ook omdat een gezantschap naderde. Ouder gewoonte trachtte men den aanvaller eerst door loosheid te verstrikken; gaf veel op van voornemens tot werkelijk, en wilde als bewijs daarvan zelfs eenen doortogt in de versterkingen van Djaga-Raga maken. — De voorgenomene bewegingen werden den 4 April dan nog gestaakt tot ontvangst van den radjah van Karang-Assem en den rijksbestierder van Beliling, die inmiddels verzocht hadden op den 7den te worden toegelaten en zich werkelijk in den namiddag van dien dag vertoonden met een gewapend gevolg van 8 à 10,000 man, die alle, in het gezigt echter van het geschut, door onze posten binnen de versterking werden toegelaten, en door de officieren van den staf werden opgesteld 8 à 10 passen tegenover onze in slagorde staande troepen, terwijl de vorst met zijne hoofden binnen den kraton werden geleid en ontvangen aan eene soort van voorportaal, waar de opperbevelhebber en de radjah plaats namen: zettende zich de Goestie Djelantiek en alle andere volgelingen op den vloer.

Het was evenwel deze die veelal het woord voerde, daarop nedergekomende, dat de vorsten van Karang-Assem en Beliling zich geheel

zonden willen onderwerpen aan de
vernement, nadat hun eerst in alge
den van 's gouvernements bedoeling
de conferentie eindigde met het ver
den volgenden dag ook mogt worde
gestemd, onder kennisgave evenwel
die tweede ontmoeting mogt zijn, D
worden genaderd; waarop door den
geantwoord, dat het in dit geval het
Dalam terstond te bewerkstelligen,
met den radjah van Beliling te doen

„Deze ontmoeting van twee vijand
reden zoo korten afstand van elkander
dat uit die aanraking de minste omge
stelde een werkelijk treffend, en de a
daar, en leverde een bijzonder bewijs
was eerst maar gedacht een paar duizend
zich dat getal vervier- en vijfdubbelde,
toonen. En dit maakte werkelijk veel indi

Den 8 April sloeg eene colonne, be
infanterie, de berg-batterijen en 20 sa
Dalam, en bereikte ook dien morgen
was, doch na eenigen mondelingen aan
liep onafgebroken door kampongs, welk
der troepen vrijmoedig en vertrouwelijk

Den 9den trok de opperbevelhebber p
de hulptroepen en de veld-batterij,
Dalam. Voor die batterij werd de weg,
evenwijdig aan het strand loopende, zoo
afstand, welke slechts 1½ uur bedraagt
marsch, zonder andere dan natuurlijke
7 uren kostte.

Den 11den volgde het 7de bataillon,
was blijven honden: met den Goestie D
digd, had men nabij Sangsit-Dalam
bedongen werd, dat de radjah's van Be
erklaren, zich onvoorwaardelijk over te
Nederlandsch gouvernement, en den gro
als hunnen opperheer, aan wien zij
senden een gezantschap, tot overbreng
vergiffenis; dat de radjah's van Karang-A
an den opperbevelhebber den 13den
zoek; en dat inmiddels zoude worden

editie van 1848, had in de kolonie en in
ngenamen indruk te weeg gebragt; doch door-
er te doen, om over al of niet plaats gehad
gelegenheid te twisten, dan wel om het nadeel
erstellen; en men kon niet weêrspreken, dat
t was gestreden; men moet dan ook niet alleen
n. Uit het vaderland werd nog in hetzelfde
troepen en schepen in gereedheid gebragt;
rd zijn, dat zijne meerderheid van getal, en
jelijkheden niet geschikt waren, om de stand-
lander te doen zwichten. Integendeel werd hi
onder de vlag, die reeds twee en eene half
het uiterste voor de zege in te spannen.
s, opperbevelhebber van Sumatra's westkus
nieuwe onderneming geplaatst, die in dit ja
den; — de vice-admiraal Machielsen, was
agt bij deze gelegenheid.
der aanzienlijkste, in later tijd in Indië bij
t 3 fregatten, 2 korvetten, 7 stoomschepen
en 22 transportschepen, waarop waren in
elde troepen en 3,000 ongeregelde, behalve
ls 1,000 man ingedeeld van de laatst uit Ned
ppen, en zij hebben zich uitmuntend gekwet
Beliling verscheinen, werd drie dagen late
enomen van de sterkte van Singa-Radja;
k omdat een gezantschap naderde. Onder
aanvaller eerst door loosheid te verstrikke
nens tot vergelijk, en wilde als bewijs daar
le versterkingen van Djaga-Raga maken. —
n werden den 4 April dan nog gestaakt tot
Karang-Assem en den rijksbestierder van Beli
adden op den 7den te worden toegelaten
middag van dien dag vertoonden met een
0,000 man, die alle, in het gezigt echter van
binnen de versterking werden toegelaten, en
f werden opgesteld 8 à 10 passen tegenover e
n, terwijl de vorst met zijne hoofden binnen
ontvangen aan eene soort van voorportaal,
le radjah plaats namen: zettende zich de Goe
dere volgelingen op den vloer.
e die veelal het woord voerde, daarop me
n van Karang-Assem en Beliling zich ge

den willen onderwerpen aan de genade van het Nederlandsch gou-
nement, nadat hun eerst in algemeene bewoordingen de hoofdtrek-
van 's gouvernements bedoelingen met Balie waren opengelegd:
conferentie eindigde met het verzoek, dat de radjah van Beliling
volgenden dag ook mogt worden toegelaten: daarin werd toe-
temd, onder kennisgave evenwel, dat, hoedanig ook de uitslag van
tweede ontmoeting mogt zijn, Djaga-Raga van lieverlede meer zou
den genaderd; waarop door den Goestie Djielantiek zelven werd
ntwoord, dat het in dit geval beter ware, den marsch op Sangsit-
lam terstond te bewerkstelligen, ten einde aldaar de ontmoeting
et den radjah van Beliling te doen plaats vinden.
« Deze ontmoeting van twee vijandelijke talrijke leger-corpsen op
enen zoo korten afstand van elkander (zegt een officieel berigt), zonder
at uit die aanraking de minste ongeregeldheid of botsing ontstond,
telde een werkelijk treffend, in de annalen wellig onbekend, tooneel
laar, en leverde een bijzonder bewijs op van orde en discipline. » Er
vas eerst maar gedacht een paar duizend man te ontvangen, doch ofschoon
ich dat getal vervier- en vijfdubbelde, men liet ze toe, om geen vrees te
oonen. En dit maakte werkelijk veel indruk.
Den 8 April sloeg eene colonne, bestaande uit het 15de bataillon
nfanterie, de berg-batterijen en 20 sapeurs, den weg in naar Sangsit-
Dalam, en bereikte ook dien morgen deze plaats, welke nog bezet
was, doch na eenigen mondelingen aandrang werd ontruimd; de weg
iep onafgebroken door kampongs, welker bewoners bij het doortrekken
er troepen vrijmoedig en vertrouwelijk voor hunne huizen bleven.
Den 9den trok de opperbevelhebber persoonlijk, met twee bataillons,
hulptroepen en de veld-batterij, uit Singa-Radja naar Sangsit-
Dalam. Voor die batterij werd de weg, hoewel op korten afstand en
venwijdig aan het strand loopende, zoo moeijelijk bevonden, dat de
stand, welke slechts 1½ uur bedraagt, voor het afleggen van dezen
s hunnen opperheer, aan wien zij binnen weinige dagen zouden
enden een gezantschap, tot overbrenging van een smeekschrift om
ergiffenis; dat de radjah's van Karang-Assem en Beliling, gezamenlijk
an den opperbevelhebber den 13den zouden komen afleggen een
ezoek; en dat inmiddels zoude worden aangevangen met het slechten

van de versterkingen van Djaga-Raga, in dier voege, dat alles voorcerst zoude worden geopend, genoegzaam, om vrijen toegang te verleenen aan onze troepen, die dezelve op Zondag den 15 April zouden binnentrekken, om er de Nederlandsche vlag te planten.

Nopens de verdere gebeurtenissen en den tot dus verre gelukkigen afloop der expeditie, heeft men het volgende officieel bericht.

»Batavia, 24 *April* 1849.

»Het geschut van de citadel te Weltevreden, en van Z. M. korvet *Nehalennia* heeft op heden verkondigd de zege, door de Nederlandsche wapenen op Balie behaald, door de inneming stormenderhand van Djaga-Raga.

»De berigten dienaangaande luiden hoofdzakelijk aldus:

»Nadat de onderhandelingen, door de vorsten van Karing-Assem en Beliling, met den opperbevelhebber der expeditie aangeknoopt, het vermoedelijk hadden doen worden, dat de oorlog op eene meer of min minnelijke wijze zoude worden beslecht, door de vrijwillige overgave van de versterkingen van Djaga-Raga, welke bepaald was op den 15den April, werden op den 13den de kapitein-adjudant van Capellen, benevens de luitenant-kolonel, chef van den staf der expeditie, de Brauw, de luitenant-kolonel kommandant der artillerie Meis, en de majoor der genie Steinmetz, gezonden naar Djaga-Raga, om op te nemen, welk begin, volgens de getroffene voorwaarden, gemaakt was met het openen en slechten van de vijandelijke linien en redoutes.

»Deze officieren werden wel ontvangen, doch slechts toegelaten in eene der voorste redoutes, welker ingang geopend was, terwijl ook de geheele weg van Sangsit tot Djaga-Raga door de Balinezen in orde was gemaakt; van werkelijke slechting van versterkingen konden zij niets bespeuren; hun werd echter aangewezen de plaats, waar de beide radjah's het voornemen hadden den opperbevelhebber af te wachten.

»De opperbevelhebber zond den volgenden morgen, den 14den, dezelfde officieren, en gelastte den kapitein-adjudant van Capellen, om met ronde woorden kennelijk te maken aan den Goestie Djielantiek, met wien hij volgens afspraak handelen zoude, dat het niet met het voornemen van den opperbevelhebber strookte, den schijn aan te nemen van een bezoek bij de vorsten af te leggen, of zelfs door het hijschen van de Nederlandsche vlag op een of ander gedeelte van de werken te Djaga-Raga, te maken slechts een vertoon van bezitname; maar dat eene degelijke, onvoorwaardelijke overgave werd geëischt; zoodat de gezondene officieren van de genie en artillerie zouden doen aanwijzing van de punten, waar voorloopig bres zoude moeten worden geopend; terwijl de opperbevelhebber wijders niet verkoos, bij zijne komst de radjah's te ontmoeten met hunnen zoogenaamden stoet, noch eenig gewapend volk meer te zien.

»Het verzoek om tijd tot bernadslaging bevestigde het vermoeden, dat de Balinezen trachtten, door eene schijnbare onderwerping, voldoening te geven, ten einde zich in hunnen trots niet voor hun eigen volk of andere inlandsche volkeren te vernederen; ook hadden zij welligt de inschikkelijkheid van den opperbevelhebber jegens hen als zwakheid aangemerkt; zij beproefden, wel is waar, de aangevangene misleiding verder voort te zetten, aan hunne ontwijkende boodschappen werd echter geen verder gehoor gegeven.

»De versterkingen van Djaga-Raga waren intussechen gebleken aangelegd te zijn op een sterk rijzend terrein, ten oosten en ten westen afgesneden door ravijnen, welke strekken tot bedding van twee bergstroomen, van welke de westelijkste door Sangsit-Dalam loopt. Vroeg in den morgen van den 15den werd het 7de bataillon infanterie, onder bevel van den luitenant-kolonel le Bron de Vexela, en geleid door den chef van den staf, den luitenant-kolonel de Brauw, langs den linker cever van dezen stroom

afgezonden, om de vijandelijke positien
doenlijk om te trekken; zij hadden bij
»De opperbevelhebber zelf rukte m
en 5de, en met de veldbattery in het
op, en naam voorloopig positie op ong
of min gedefileerd door eene verlatene
was door eene zeer zware coupure, van
pende: men maakte evenwel terstond we
»Omstreeks half elf ure werd verne
colonne van het 7de bataillon: en liet
het geschut nog drie honderd passen
vuur openen, alleen echter met verpp
houwitsers en eenen mortier van 20 du
niets zouden baten tegen de zware kles
»Op het berigt, dat het 7de bataill
chelijken toestand, werd derwaarts gezo
onder bevel van den majoor Roget. He
zes ure in den avond; nadat de vijand
om te trekken onzen linker vleugel,
geslagen; aan het in front bestormen v
worden gedacht: een tot dit einde door d
doel afleiding te bewerkstelligen, ten gus
»De troepen, onbewegelijk gesteld om
schoon blijk van moed en volharding: re
Meis, kommandant der artillerie, getrof
het 13de bataillon infanterie Sone en d
en Crena; de 1ste luitenant-adjudant
Munteren de 2de luitenants Fritzen en D
van hetwelk de 1ste luit. van Swieten en
officieren en manschappen sneuvelden, ter
»Inmiddels waren nog drie compagnie
gelaten 3de bataillon op het slagveld g
van den nacht van alle zijden het vuur
gehvonaequeerd; zonder dat nog waren
van den uitslag der beweging, aan den l
uit Sangsit door het 7de bataillon ges
ondersteuning gezonden 5de linker half-b
»Het bleek echter later, dat de omtrel
op de westelijke flank der vijandelijke linie
uitslag was bekrond, zoodat zij reeds i
onderscheidene vijandelijke redoutes aan d
sterke uitvallen van den vijand. Voor het a
zij hun voordeel, ditmaal regtstreeks ond
front, welke den regter-vleugel der vijan
rukten, onder aanvoering van den luiter
het 7de bataillon en het bijgevoegde gedee
velden de 2de luitenant Debens en 8 on
gekwetst werden de luitenant-kolonel che
kapitein Haffé en 40 onder-officieren en s
»Na aftrek van den nacht kan het gevec
hebben aangehouden; met het aanbreken v
adsche vlag van alle versterkingen van Dj
»officieren en manschappen hebben zich
opperbevelhebber, uitmuntend gekweten.
»De kampong zelf en de kraton zijn verla
men vernoemt, in de rigting van Karang
»Het 3de bataillon is als bezetting gelate

Djaga-Raga, in dier voege, dat alles voor-
pend, genoegzaam, om vrijen toegang te
n, die dezelve op Zondag den 15 April zouden
e Nederlandsche vlag te planten.

beurtenissen en den tot dus verre gestukkigen
eft men het volgende officieel berigt.

» Batavia, 24 *April* 1849.

citadel te Weltevreden, en van Z. M. korvet
den verkondigd de zege, door de Nederlandsche
door de inneming stormenderhand van Djaga-Raga.
aande luiden hoofdzakelijk aldus:

elingen, door de vorsten van Karang-Assem en
bevelhebber der expeditie aangeknoopt, het ur-
worden, dat de oorlog op eene meer of min ma-
len beslecht, door de vrijwillige overgave van de
Raga, welke bepaald was op den 15den April,
de kapitein-adjudant van Capellen, benevens de
van den staf der expeditie, de Brauw, de luite-
ant der artillerie: Meis, en de majoor der genie
aar Djaga-Raga, om op te nemen, welk begin, uit-
waarden, gemaakt was met het openen en slechten
n en redoutes.

en wel ontvangen, doch slechts toegelaten in een
elker ingang geopend was, terwijl ook de gehe
aga-Raga door de Balinezen in orde was gesteld
van versterkingen konden zij niets bespeuren
a de plaats, waar de beide radjah's het voorn
ebber af te wachten.

er zond den volgenden morgen, den 14den, de
den kapitein-adjudant van Capellen, om met
naken aan den Goestie Djielantiek, met wie
den zoude, dat het niet met het voornemen was
kte, den schijn aan te nemen van een bezoek
f zelfs door het lijschen van de Nederlandsche
lte van de werken te Djaga-Raga, te maken
ame; maar dat eene degelijke, onvoorwaardelijke
oodat de gezondene officieren van de genie en ar
g van de punten, waar voorloopig hares zouden
wijst de opperbevelhebber wijders niet verkoos, d
ntmoeten met hunnen zoogenaamden stoet, noch
te zien.

tijd tot beraadslaging bevestigde het vermoe
n, door eene schijnbare onderwerping, voldoe
h in hunnen trots niet voor hun eigen volk d
te vernederen: ook hadden zij welligt de meni
bevelhebber jegens hen als zwakheid aangenom
aar, de aangevangene misleiding verder voort
de boodschappen werd echter geen verder gehoor
van Djaga-Raga waren intussehen gebleken al
kijzend terrein, ten oosten en ten westen af
e strekken tot bedding van twee bergstroomen, d
r Sangsit-Dalam loopt. Vroeg in den morgen
de bataillon infanterie, onder bevel van den lu
E Vexela, en geleid door den chef van den s
E Brauw, langs den linker oever van den

gezonden, om de vijandelijke posities van die zijde te verkennen, en zooveel
oenlijk om te trekken; zij hadden bij zich 20 sappeurs en 2 handmortieren.
» De opperbevelhebber zelf rukte met twee andere bataillons, het 13de
5de, en met de veldbatterij in het front der vijandelijke versterkingen
, en nam voorloopig positie op ongeveer 800 passen van dezelve; meer
min gedefileerd door eene verlatene linnette, voor welke de weg afgesneden
s door eene zeer zware coupure, van het eene naar het andere ravijn loo-
nde: men maakte evenwel terstond werk, om daarover eene brug te werpen.
» Omstreeks half elf ure werd vernomen het vuur van de omtrekkende
lonne van het 7de bataillon: en het de opperbevelhebber van zijne zijde
t geschut nog drie honderd passen voorwaarts rukken en ongelijks het
ur openen, alleen echter met werpgeschut en holle projectiefen door vier
uwitsers en eenen mortier van 20 duim, als overtuigd, dat kernschoten
ets zouden baten tegen de zware kleiwallen.
» Op het berigt, dat het 7de bataillon verkeerde in min of meer hag-
elijken toestand, werd derwaarts gezonden het 5de linker halfbataillon,
der bevel van den majoor Roqué. Het vuur werd onderhouden tot over
ure in den avond; nadat de vijand eenen uitval had gedaan en beproefd
te trekken onzen linker vleugel, alwaar hij met verlies werd terug-
slagen; aan het in front bestormen van de vijandelijke sterkten kon niet
orden gedacht: een tot dit einde door de infanterie gedaan vertoon had ten
el afleiding te bewerkstelligen, ten gunste van de overtrekkende colonne.
» De troepen, onbewegelijk gesteld onder het vijandelijk vuur, gaven een
hoon blijk van moed en volharding: reeds vroeg was de luitenant-kolonel
eis, kommandant der artillerie, getroffen: spoedig daarna de majoor van
et 13de bataillon infanterie Sorg en de kapiteins Vorstenbos, Reiger
en Crena; de 1ste luitenant-adjudant van Rouveroy, de 1ste luitenant
Munter en de 2de luitenants Fritzen en Donleben, allen van dit bataillon:
van hetwelk de 1ste luit. van Swieten en de 2de luit. Prager en 18 onder-
officieren en manschappen sneuvelden, terwijl nog 35 man werden gewond.
» Inmiddels waren nog drie compagnien van het te Sangsit in observatie
gelaten 3de battaillon op het slagveld gekomen: doch deed het invallen
van den nacht van alle zijden het vuur staken en werd er op de plaats
gebivonacqueerd; zonder dat nog waren verkregen regtstreeksche berigten
van den uitslag der beweging, aan den linker-oever van den bergstroom,
uit Sangsit door het 7de bataillon gemaakt; evenmin als van het ter
ondersteuning gezonden 5de linker half-bataillon.
» Het bleek echter later, dat de omtrekkende beweging door die troepen,
op de westelijke flank der vijandelijke linie gemaakt, met den gunstigsten
uitslag was bekroond, zoodat zij reeds in den avond waren meester van
onderscheidene vijandelijke redoutes aan die zijde; niettegenstaande eenige
sterke uitvallen van den vijand. Voor het aanbreken van den dag vervolgden
zij hun voordeel, ditmaal regtstreeks ondersteund door de troepen in het
front, welke den regter-vleugel der vijandelijke linien en forten binnen-
rukten, onder aanvoering van den luitenant-kolonel van Swieten. Bij
het 7de bataillon en het bijgevoegde gedeelte van het 5de bataillon sneu-
velden de 2de luitenant Derens en 8 onder-officieren en manschappen;
gekwetst werden de luitenant-kolonel chef van den staf de Brauw, de
kapitein Happé en 40 onder-officieren en manschappen.
» Na aftrek van den nacht kan het gevecht geacht worden 11 uren te
hebben aangehouden; met het aanbreken van den dag wapperde de Neder-
landsche vlag van alle versterkingen van Djaga-Raga.
» Officieren en manschappen hebben zich, volgens getuigenis van den
opperbevelhebber, uitmuntend gekweten.
» De kampong zelf en de kraton zijn verlaten gevonden, en de vorsten,
oo men verneemt, in de rigting van Karang-Assem gevlugt.
» Het 3de bataillon is als bezetting gelaten in de voormaamste redoute

van Djaga-Raga, met het noodige veldgeschut; de overige troepen hebben weder betrokken hunne kwartieren te Singsit-Dalam, als gevende die plaats, door de nabijheid der zee, meer gemak voor toevoer van levensmiddelen als anderzins.

»Onder de gesneuvelde onder-officieren bij het 7de bataillon is begrepen de zich weder door buitengewone stoutheid onderscheiden hebbende sergeant Poetoe Soeranga, Balinees van geboorte, doch sedert lang in Nederlandsche dienst en onlangs door het gouvernement voor uitstekenden moed bij de tweede expeditie tegen Balie ten toon gespreid. met een eereklewang begiftigd.

»De gekwetsten en zieken zijn grootendeels aan boord van een transportvaartuig, op sleep genomen door Z. M. stoomschip *Phoenix*, onder bevel van den luitenant ter zee 1 klasse May, naar Soerabaija overgebragt. De luitenant-kolonels de Brauw, de majoor Sorg, de kapiteins Happe en Reiger, en de 2de luitenant Donleben zijn overgevoerd naar Batavia met ditzelfde stoomschip, hetwelk herwaarts stevende, om de tijding van deze overwinning ten spoedigste over te brengen.

»Door een noodlottig toeval in het bivouac heeft de 1ste luitenant der infanterie E. C. K. W. van Schimmelman het leven verloren.»

Bijzondere brieven voegen bij deze berigten, dat onzerzijds het getal gekwetsten beloopt 170, en dat der gesneuvelden 58; dat der Balinezen moet verscheiden duizenden bedragen — Alle berigten gewagen van de groote klockhartigheid der Nederlandsche krijgslieden; en daaronder in de eerste plaats van den opperbevelhebber; toen de commandant van het 13de bataillon gekwetst werd, en dus zijne troepen niet kon aanvoeren, trok de generaal Michiels zijn sabel, en voerde dat bataillon aan, de soldaten toeroepende: «Voorwaarts kameraden; volgt mij!» — Een geweerkogel schaafde een zijner epauletten.

«De Brauw (leest men in de *Arnh. Courant*), hoofd der omtrekkende colonne, marcheerde vijf uren lang door een ravijn, met steile rotswanden van 50 tot 200 voeten hoog, meermalen halverwege in het water. In deze benaauwde pas ontdekt hij sporen van menschen, maar te gelijk ook een trap in de rots uitgehouwen, die slechts opgang voor een man te gelijk veroorloofde en die p. m. 160 voet hoog was; hij vooraan de trap op naar boven, de troep man voor man hem na.» Tot den einde toe gedroeg hij zich zoo uitstekend dapper. Luitenant Derens viel onder het bestormen. Zijne laatste woorden waren: *voor Vaderland en Koning!* — De marine verbeet zich, dat zij aan de heldendaden te lande geen deel kon nemen.

Men mag zeggen, dat één stem van lof en hulde aan de troepen over den tot dusverre gunstigen uitslag van 's lands wapenen op Balie is opgegaan. Veel weidsche woorden daarbij te voegen, ware misplaatst. Deukken wij liever den hartgrondigen wensch uit, dat nieuwe lauweren behaald en dan een spoedig einde aan dezen krijg zal kunnen gemaakt worden, en het handelsverkeer, geveiligd door Neêrlands wapenen, in die wateren herbloeije. Ofschoon de moeijelijkheden, die de troepen in het vervolgen van den vijand te overkomen hebben, nog groot zijn, zoo mag men toch aannemen, dat het verlies van zijne onwinbaar geachte voornaamste stellingen, van zijn geschut en veel schietgeweer, hem diepen schrik zal hebben ingeboezemd, en dit de verdere bewegingen op Balie eenigzins gemakkelijker zal maken. De versterkingen van Djaga-Raga zullen, naar men verzekert, spoedig worden geslecht.

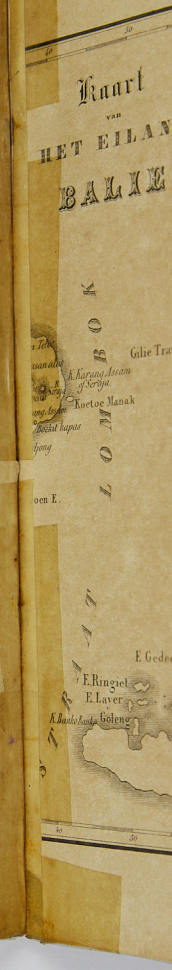

ge veldgeschut; de overige troepen hebben
eren te Singsit-Dalam, als gevende die
ee, meer gemak voor toevoer van levens

officieren bij het 7de bataillon is begrepen
stoutheid onderscheiden hebbende sergean
geboorte, doch sedert lang in Nederland
uvernement voor uitstekenden moed bij d
on gespreid. met een' eereklewang begiftigd
grootendeels aan boord van een transport
Z. M. stoomschip *Phoenix*, onder bere
sse MAY, naar Soerabaija overgebragt. D
de majoor SORG, de kapiteins HAPPÉ er
DONLEBEN zijn overgevoerd naar Batavi
lk herwaarts stevende, om de tijding van
over te brengen.
n het bivouac heeft de 1ste luitenant der
IMMELMAN het leven verloren.»
ij deze berigten, dat onzerzijds het getal
dat der gesneuvelden 58; dat de
duizenden bedragen — Alle berigte
artigheid der Nederlandsche krijgslieden
ts van den opperbevelhebber; toen d
bataillon gekwetst werd, en dus zij
rok de generaal MICHIELS zijn sabel,
oldaten toeroepende: «Voorwaarts k
weerkogel schaafde een zijner epaulette
de *Arnh. Courant*), hoofd der omtr
f uren lang door een ravijn, met ste
oeten hoog, meermalen halverwege
e pas ontdekt hij sporen van mensche
e rots uitgehouwen, die slechts opg
oofde en die p. m. 160 voet hoog w
oven, de troep man voor man m
zich zoo uitstekend dapper. Luiten
en. Zijne laatste woorden waren: r
De marine verbeet zich, dat zij zoo
l kon nemen.
tem van lof en hulde aan de troepen o
slag van 's lands wapenen op Bali
en daarbij te voegen, ware misplaats
uligen wensch uit, dat nieuwe lauwer
de aan dezen krijg zal kunnen gemaa
, geveiligd door Neêrlands wapenen
de moeijelijkheden, die de troepen
e overkomen hebben, nog groot zij
, dat het verlies van zijne onwinbare
van zijn geschut en veel schietgeweer
ngeboezemd, en dit de verdere bew
kkelijker zal maken. De versterkin
en verzekert, spoedig worden gesto

